

Osídlování jeskyní v DB

Úvod

Jeskyně Býčí skála v Moravském Krasu je jednou z nejvýznamnějších, ale i nejméně poznanych moravských lokalit doby halštatské. Archeologický výzkum v jeskyni probíhal v letech 1868-1942, jejich výsledkem jsou však jen neúplné a často nepřesné údaje o nálezových situacích, které vzbuzují stále diskuse. Dva bohaté a chronologicky různorodé nálezové celky rozdělily jeskyni na dva celky-na jižní boční síň s okolím (mladý paleolit) a Předšíň (pozdní doba halštatská).

Předšíň - u zadní stěny

Záchranné výzkumy Moravského zemského muzea v roce 1942 doložily v hloubce 80-100 cm souvrství uhlíkatých poloh a načervenalého propáleného písku, dokládají existenci opakovaných ohnišť. Žádné nálezy nebyly nalezeny a sedimentolog J. Pelíšek datoval souvrství do mladšího paleolitu. Halštatskou vrstvu v této části jeskyně potvrzují také výkopy M. Kříže z roku 1891 před zadní stěnou Předšíňe a v ústí hlavní chodby, které doložily 2 cm silnou uhlíkatou kulturní vrstvu, která obsahovala keramiku, lidské kosti, rukojeť železného meče a zuhelnatělou tkaninu. V jedné z rozbitých nádob M. Kříž našel hrudku zuhelnatělých zrn, v jiné nádobě se měly dochovat otisky po bronzových předmětech.

Jižní boční síň

Prokopal Jindřich Wankel v letech 1868-1870. Ve druhé zprávě o Býčí Skále v roce 1870 J. Wankel píše: „Na mnohých místech jeskyně, převážně tam, kde odbočuje 15-20 sáhů dlouhá odbočka jihovýchodním směrem... se nachází 160-190 cm silná vrstva jemného aluviálního písku, z něhož byla před přibližně dvaceti lety odkopána značná část a vyvezena lichtenštejnskými slévači. V písku našli tito slévači v hloubce 80 cm mnoho lidských koster.“ Kosti zničili, nebo odhodily ke stěnám, kde je našel J. Wankel. Kostry in situ se mu nalézt nepodařilo.

Funkce pravěkého osídlování jeskyní

Morfologicky je Býčí skála prostornou chodbou prakticky bez přístupu světla a s malým vchodem nebo šachtovitým otvorem. Vezmeme-li v úvahu množství kosterních pozůstatků a bohatý soubor kovových a keramických nálezů, nabízí se srovnání s některými podobnými lokalitami, které byly interpretovány jako pohřební jeskyně. Srovnání nabízejí například pohřební jeskyně Lichtensteinhöhle ve středním Německu, Bezdanjača v Chorvatsku a patrně i Chvalovská jeskyně na jihovýchodním Slovensku. Uvedené lokality mají řadu společných znaků. Jedná se zpravidla o hlubší prostornější jeskyně umožňující dlouhodobější ukládání mrtvých. Jejich ostatky jsou uloženy spolu s milodary volně na povrchu, u užších chodeb spíše podél stěny. Vchod do jeskyně byl uzavřen zdí nebo kameny. U Býčí skály lze Předšíň spojit s místem kultu a pohřebních rituálů, zatímco zadní části sloužily jako pohřebiště. Býčí skála se však odlišuje především typovým bohatstvím a množstvím předmětů spojených s kultovním prostorem Předšíňe. K interpretaci dlouhodobějšího kultovního místa se po zpracování nálezového souboru z Předšíňe přiklonil také H. Parzinger, který ho na základě kovového inventáře zařadil do rozmezí HA D1 a HA D2 s možným přesahem některých předmětů až do HA C2 či D3. Důležitý poznatek předložil v posledním zhodnocení Býčí skály Martin Golc, který přehodnotil soubor keramiky, zúžil její datování do jediného stupně HA D2 a Býčí skálu zařadil do širších souvislostí pozdní doby halštatské. Podle Martina Golce končí ve stupni HA D1 na většině horákovských pohřebišť pohřbívání společenské elity do bohatých hrobů. Jeskyně by se mohla stavět do role místa posledního odpočinku

horákovské elity ze stupně HA D2 a místo úkrytu nebo obětování jejího bohatství na okraji tehdejšího sídelního území.

Český Kras

Silurské a devonské vápence Českého Krasu mezi Prahou a Berounem představují dnes již tradiční oblast českých speleoarcheologických výzkumů. Nejintenzivnější využívání jeskyní v Českém Krasu dokládají archeologické nálezy pro období knovízské kultury, resp. stupeň HA A. Z celkového počtu 76 speleoarcheologických lokalit jich do sledovaného období patří 37. Preference jeskyní se změnila v době halštatské a nejvíce nálezů se soustředilo do okolí či přímo areálu hradiště Kotýz. Osídlení v závěru doby bronzové zjistila archeologická výprava profesora E. Šimka v r. 1949 také v Pulčinských skalách na moravskoslezském pomezí. Z vrcholu hory Hradisko, tyčící se 350 m nad průlomem říčky Senice, se měli nacházet fragmenty nádoby slezské kultury a bronzová sekera.

Český Ráj

Český Ráj je naší nejznámější oblastí s výskytem pseudokrasových skalních dutin v kvádrových pískovcích české křídové pánve. Nejstarší známé archeologické akce začaly před rokem 1888 výkopem J. L. Píče v jeskyni Sklep na Chodové. V současnosti je v celé oblasti Českého ráje registrováno okolo 120 speleoarcheologických lokalit (převisy, výklenky, jeskyně, skalní brány), z nichž 60 lokalit dokládá přítomnost člověka, také v období kultury lužické a slezskoplatěnické. V období popelnicových polí byly osídleny také Prachovské skály, z jejichž členitého terénu se skalními městy pochází značné množství sídlištních i hrobových nálezů. Ze „skalních záhybů a drobných slují“ v okolí Šikmé věže je uváděna keramika, zvířecí kosti, fragmenty zrnotěrky a dokonce bronzový náramek, vše patřící lužické kultuře. Nálezy slezskoplatěnické kultury byly J. Hanekem a R. Turkem objeveny na více místech Prachovských skal včetně skalních dutin: Pod skautskou vyhlídkou a v jeskyni Strážce valů. Před touto jeskyní odkryl Turek slezskoplatěnický žárový hrob. Z dalších lokalit Českého ráje bych zmínila Jislovu jeskyni, jeskyni Sklep na Chodové, jeskyni Ryba a Čertovu ruku.

Labské pískovce

Rozsáhlé zalesněné území Labských pískovců představuje přirozenou hranici mezi Čechami a Saskem. Archeologický zájem přitahovala zejména západní část oblasti tzv. Labské cesty, odkud pochází většina nálezů. Na české straně Labských pískovců objevili první skupinu pravěkých lokalit roku 1994 strážci CHKO Václav Sojka a Reiner Marschner a tři převisy prozkoumal Slavomil Vencl. Nápadným jevem v této patrně málo osídlené oblasti jsou archeologické nálezy z dominantních skalních útvarů a stolových hor v blízkosti esovitého zákrutu řeky Labe. Archeologicky lépe prozkoumanou lokalitou je stolová hora Pfafenstein, považována za centrum zdejšího osídlení. Na úpatí Pfafensteinu je i několik jeskyní, z nichž byla amatérsky prokopána lokalita Steinerne Scheune. V této prostorné jeskyni byla vedle keramických zlomků nalezena polovina miniaturního koflíku, bronzový nůž s jazykovitou rukojetí a kompletní zrnotěrka. Osídlení lužické kultury existovalo zhruba po dobu 200 let, jak dokládá množství keramiky a bronzové předměty. Z okolí labského kaňonu je dosud známo 11 speleoarcheologických lokalit s pravěkými nálezy. V případě pěti z nich se setkáváme s nápadným kulturním jevem-s ukládáním ojedinělých celých nádob ve skalních dutinách v různých obdobích pravěku (lokality Skalní dutina u Schöny, jeskyňka nad Dolním Žlebem). Lze se domnívat, že předmětem uložení nebyla samotná nádoba, ale její obsah, z něhož se však nic nedochovalo. Společným znakem těchto lokalit je jejich nenápadnost v terénu a úplná absence kulturní vrstvy.

Závěr

Na závěr můžeme říci, že osídlování jeskyní se dělo buď v důsledku uchýlení obyvatelstva před nepřízní počasí např. na zimu, nebo se jeskyně využívaly také jako pohřebiště-viz. Býčí Skála.

Použitá literatura

PEŠA, V. 2006: Využívání jeskyní v mladší době bronzové až halštatské ve vybraných oblastech střední Evropy, Památky archeologické 97, 47-132.

PEŠA, V. 2006: Jižní boční síň a halštatské využívání Býčí skály v Moravském krasu, Archeologické rozhledy 58, 427-446.